

Pojem a představa / Představa a pojem

Máme-li provést srovnání představy a pojmu, musíme nejprve důsledně odlišit představu jakožto představující (tj. jako výkon představování) a to, co je tímto výkonem představováno, tj. představované. Pojem můžeme potom srovnávat pouze s představou jakožto aktem, jakožto výkonem, jehož cílem je ustavit a mít před sebou ono „představované“, neboť také pojem je tím, co je pouhým prostředkem k tomu, aby něco bylo pojato, tj. aby bylo ustaveno a upevněno ono „pojaté“. Naproti tomu samo „představované“ nelze srovnávat s pojmem, nýbrž pouze s něčím pojatým, tedy s „předmětem“ pojmání neboli pojmu. Pojem tedy chápeme jako součást resp. složku aktu pojmání, tedy myšlenkového „uchopování“, jak se tomu tradičně rozumělo. Kritika tzv. psychologismu v logice byla oprávněná, ale závěry, které z této oprávněnosti vyplývají, byly nesprávně interpretovány, protože nebyl náležitě rozlišován sám pojem od toho, čeho byl pojmem (tj. k pojmání čeho ho bylo použito resp. je používáno). Z toho všeho vyplývá, že představa představující, stejně jako pojem pojmající se může vztahovat jakoby k „témuž“, ale pokaždé v detailech odlišným způsobem. Necháme-li stranou psychologické chápání „představy“ a „představování“, představování znamená, že je ve vědomí (v individuálním vědomí) něco jakoby „postaveno před“ příslušný vědomý subjekt. Konkrétním důsledkem takto pojaté „představy představující“ je to, že musíme rezignovat na každý pokus o jakýkoli přístup k ní zvnějšku; tak jako nemůže přímo nahlédnout do vědomí druhého člověka, nemůžeme nahlédnout ani do jeho představování a tedy ani do jakékoli jeho představy představující. Popsat jakoukoli představu (představující) tedy ze zásadních důvodů nelze; popsat se můžeme pokusit jen její představované, a i tam to má své zvláštní náležitosti, např. že k onomu představovanému nemáme přímý přístup, nýbrž že jsme odkázáni na to, jak nám náš partner jako „představující (si)“ dokáže slovy sdělit, co si představuje, a my si pak na základě takového sdělení (sdělování) musíme ono jím „představované“ také sami představit, tj. na základě oněch výpovědí o jím individuálně představovaném ustavit také svou vlastní individuální představu. Už z tohoto obrazu je nepochybně zřejmé, že něco takového musí trpět nemalými nepřesnostmi. Vynález pojmů a pojmovosti (ovšem původně řecký) vynikající měrou napomohl k tomu, aby většina těchto nepřesností byla nebo alespoň mohla být odstraněna nebo jinak překonána (dalším a dalším rozlišováním, jaké by samo představování a dohovor o něm nikdy nebylo schopno). Funkce pojmů, alespoň původně, spočívala v upřesňování představ; zároveň se však velmi brzo ukázalo, že pojmy mohou být soustředěny i na leccos, co si vpravdě představovat vůbec nemůžeme. Důsledkem této původně nečekané novinky bylo skeptické podcenění smyslových dojmů i každého představování, které se o smyslové dojmy opíralo, a na druhé straně naprosté přecenění a zejména chybné chápání toho, co lze pojmově mínit, aniž by bylo možno si to „představit“ v jakékoli spojitosti s vnímáním.

(Písek, 080311-1.)